

XI Bulletin of the International Council for Bird Preservation

Door G. L. Ouweneel

Voorzien van een magnifieke omslagplaat met jagende slechtvalken van John Gould, bundelt het onlangs verschenen elfde bulletin van de ICPB een aantal rapporten, voordrachten en informaties die de laatste jaren werden gepresenteerd op de verschillende sectiebijeenkomsten en op de 15e wereldconferentie op Texel in 1970. Voor de ornitholoog die zich bewust is dat het wel en wee van onze vaderlandse avifauna in hoge mate afhankelijk is van de ontwikkeling niet alleen in Europa, maar in feite in de gehele wereld, biedt het bulletin enkele avonden studie. Naast notulen van de onderwerpen die werden behandeld op de periodieke bijeenkomsten, wijdt het bulletin 35 pagina's aan de positie van stootvogels in verschillende delen van de wereld, 24 pagina's aan beschouwingen over de status van de soorten die op de rode lijst staan, een overzicht van het verloop van de broedpopulatie van de ooievaar in enkele delen van West- en Midden-Europa sinds de internationale telling van 1958, een bijzonder ontstellend verslag van de ontwikkeling van de avifauna in Israël, een tenminste zo verontrustend rapport over de mondiale uitbreiding van de vangst van en handel in wilde vogels en een verslag van een in 1969 ondernomen poging om de nestpopulaties van de beroemde apenarend van de Filippijnen te inventariseren. Gunstige en ongunstige berichten wisselen elkaar af en de gegevens en het cijfermateriaal zijn te interessant om er geen uitgebreide aandacht aan te besteden.

Boeiend maar verontrustend is een tabel waarin staan opgevoerd, althans mits bekend, het aantal broedparen voorheen, in 1969 en het aantal uitgevlogen jongen in 1969 van de zeearend, de steenarend en de slechtvalk in vrijwel alle Europese landen. In 1969 telde Finland nog 90 paar steenarenden binnen zijn grenzen tegen 150 paar oorspronkelijk; voor Frankrijk luiden deze cijfers 100 en 250; in dit land werd het aantal uitgevlogen jongen voor 1969 op 80 stuks geschat. Engeland had in 1969 200 paar steenarenden met 180 uitgevlogen jongen. West-Duitsland telde in 1969 12 paar, Oostenrijk 26 paar en Tsjechoslowakije 30 paar steenarenden. Zwitserland dacht in 1965 nog 68 paar van deze soort te herbergen. Evenals bij de steenarend, vermelden de meeste landen die de zeearend nog als broedvogel hebben geen cijfers over de populatiegrootte vóór de catastrofale achteruitgang van de laatste decennia. Finland meldt in 1969 6 paar zeearenden te hebben tegen 35 paar voorheen; het aantal jongen in 1969 is niet bekend. IJsland bezit nog 20 paar zeearenden die in 1969 10 jongen grootbrachten. In 1966 werden op IJsland 56 zeearenden geteld waarvan 16 onvolwassen vogels (Fischer, 1971); deze populatie lijkt dus nog wel gezond. Oostenrijk en Tsjechoslowakije melden ieder

één paar zeearenden en Joegoslavië rekent er op nog 20—25 paar van deze soort binnen zijn grenzen te hebben.

De gegevens m.b.t. de slechtvalk zijn nog wel het volledigst. Zweden geeft op voorheen 50 paar slechtvalken te hebben gehad; in 1969 waren dit 16 paar met 10 uitgevlogen jongen. Voor Finland, Ierland, Engeland en Frankrijk zijn deze cijfers respectievelijk 300, 10 en onbekend; 163, 24 en 19; 650, 350 en 300; 400, 100—130 en 100. West-Duitsland zag zijn stand terugvallen van 350 tot 78 paar. Denemarken, België, Zwitserland en Oostenrijk hadden in 1969 nog ieder één paar van deze soort waarvan alleen Oostenrijk met zekerheid (drie) uitgevlogen jongen kon melden. De relatief gunstige cijfers voor Engeland springen in het oog. Er kon een geringe verbetering in het broedvogelbestand en in de reproductiviteit worden geconstateerd. In 1960 resteerde in dit land 38% van het vooroorlogse bestand; in 1969 was dit toegenomen tot 55%. Het aantal succesvolle broedgevallen steeg van 10% tot 25%. De verbetering in het slechtvalkenbestand in Engeland correleert met het verbod op het gebruik van aldrin en dieldrin. Met uitzondering van Engeland en (Zuidwest) Duitsland melden alle landen dat de populatieruggang continueert. Naast de invloed van bestrijdingsmiddelen wordt echter een zware tol geheven door valkeniers, eierverzamelaars en vangst voor handelsdoeleinden. Met name voor Zuidwest-Duitsland komt dr. Claus König tot de conclusie dat de laatstgenoemde factoren een ernstiger bedreiging voor de stand vormen dan de overigens ook lang niet onschadelijke bestrijdingsmiddelen. Verontrustend is ook de in een kort tijdsbestek gedecimeerde stootvogelstand van Joegoslavië waarvan Jelena Popovic een overzicht verstrekt. Steenarend, schreeuwarend, dwergarend, slangenarend alsmede de vier soorten gieren zijn tegenwoordig in het gehele land zeer zeldzaam. De zeearend wordt iets minder zeldzaam genoemd (20—25 paar). De teruggang in aantallen van de verschillende soorten buizerden, kiekendieven en valken loopt parallel aan die van de arenden en gieren. In een gloedvol betoog somt Popovic de redenen op voor deze snelle achteruitgang, redenen die genoegzaam bekend mogen worden geacht. Wij moeten ons er van bewust zijn dat de ontwikkeling in Joegoslavië zich in nauwelijks 10 jaar heeft voltrokken en dat de nog zo algemeen heersende mening dat dit land op een goede stootvogelstand kan bogen, niet langer juist is. Een voorbeeld hoe catastrofaal de gevolgen van eenzijdige en ongebreidelde toepassing van bestrijdingsmiddelen voor de vogelstand zijn, biedt het verslag van Mendelssohn over de ontwikkeling in Israël. Sinds de stichting van de staat in 1948 nam de bevolking snel toe en ging men over tot geavanceerde landbouwmethoden, zo gebruikt men o.a. massaal thallium voor de verdelging van kleine zoogdieren. Het Midden-Oosten heeft een rijke avifauna.

Behalve een gevarieerd broedbestand brengt de trekroute langs de oostelijke oever van de Middellandse Zee in voor- en najaar scharen vogels in Israël; met name de stootvogeltrek is een indrukwekkend gebeuren terwijl van deze groep in Israël voorheen ook grote aantallen

pleegden te overwinteren. De bij het verslag behorende tabel spreekt boekdelen: tot 1950 broedden 20 soorten stootvogels in het land waarvan 11 soorten arenden en gieren. Tegenwoordig telt Israël nog 14 soorten als broedvogels waarvan 9 soorten arenden en gieren; van deze 9 wordt alleen de slangenarend als niet zeldzaam broedend opgegeven. Als broedvogel verdwenen zwarte wouw (was talrijk), bastaardarend (was zeldzaam), zeearend (was zeer zeldzaam), bruine kiekendief (was niet zeldzaam), de „feldegg” ondersoort van de lannervalk (was niet zeldzaam), en slechtvalk (was zeer zeldzaam). Golden omstreeks 1950 van de 20 broedende stootvogelsoorten 7 soorten als zeldzaam broedend, momenteel worden van de 14 resterende soorten alleen de slangenarend, de boomvalk en de torenvalk als niet zeldzaam broedend opgegeven. Zo mogelijk nog tekenender is de situatie wanneer men de tabellen v.w.b. de overwinterende stootvogels vergelijkt. Twintig jaar geleden pleegden 25 soorten in Israël te overwinteren waarvan alleen de rode wouw, de havik, de Balkansperwer, de dwergarend en de grauwe kiekendief als zeldzaam werden beschouwd. Momenteel overwinteren nog slechts 15 soorten in het land, maar alle zeldzaam tot zeer zeldzaam. Enige troost kan men putten uit het gegeven dat ook nu nog in voor- en najaar keizerarend, steppenarend, schreeuw- en bastaardarend alsmede de slangenarend in behoorlijke aantallen doortrekken; het zijn alleen de overwinteringspopulaties die niet zijn vernietigd en dat geldt niet alleen voor de stootvogels: twee decennia terug pleegden naar schatting een 100.000 roeken in Israël te overwinteren. Deze soort wordt er de laatste jaren zelfs niet meer gezien. De betrekkelijk geringe populatie kraanvogels die in de vlakten van het noorden van het land hun winterkwartieren hadden werd gedurende de winters tussen 1956 en 1959 vrijwel geheel vergiftigd; de laatste jaren echter zijn 's winters weer enkele honderden kraanvogels aanwezig. Het is ontmoedigend te lezen dat in 1970 willens en wetens massaal met endrin vergiftigd graan werd verspreid om de enorme vluchten overwinterende leeuweriken te verdelgen. De aantallen werden gedecimeerd en de schade aan andere vogelsoorten was groot, mede doordat de campagne plaatsvond in maart, dus op het hoogtepunt van de voorjaars trek; dode stootvogels waaronder arenden werden alom over het land gevonden. Recent heeft de overheid in Israël opdracht gegeven te onderzoeken of voor de vogelstand minder schadelijke middelen kunnen worden toegepast.

Interessant maar ook weer teleurstellend is de tabel met het verloop van de ooievaarpopulaties in 11 landen of streken in verschillende delen van Europa. De randpopulaties leden de grootste verliezen: Denemarken had in 1958 nog 186 paar en in 1969 65, voor Nederland zijn deze cijfers 56 en 19, voor Frankrijk (Elzas) 133 en 23. Met uitzondering van de streek rond Maagdenburg (DDR) en Stiermarken (Oostenrijk) liggen van alle 11 beschouwde gebieden in 1969 de aantallen broedparen veelal aanzienlijk beneden de census van 1958. Maagdenburg had in 1958 256 paar en in 1969 297 paar, in 1962 echter 304 paar. Stiermarken telde in

1958 49 paar en in 1969 87 paar, in 1965 echter 105 paar. Opvallend is nog dat 1962 welk jaar ook in Nederland betrekkelijk goed, althans beter dan voorgaande jaren was, voor vrijwel geheel Europa opmerkelijk goede resultaten opleverde.

• G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam

LITTERATUUR:

Fischer, W., 1970. Die Seeadler. Die Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg. Het 11e I.C.P.B. Bulletin kan worden besteld bij Miss P. Barclay-Smith, C.B.E., c/o British Museum (Natural History), Cromwell Road, London, S.W.7. De prijs is £ 2.74, inclusief porto.

De scholekster en de Waddenzee

Drs. J. B. Hulscher (bioloog a/h Zoöl. lab. van de R.U. te Groningen) schrijft in Waddenbulletin nr. 2 van 1971 pp. 9-13 dat in het Nederlandse deel van de Waddenzee 40 % van de n.w. Europese scholeksterpopulatie (geschat op 550.000) overwintert. Het voedsel van de scholekster (vnl. mollusken) is het hele jaar in grote hoeveelheden aanwezig en dit verklaart de aanwezigheid van grote aantallen scholeksters, vooral in de winter.

Uitvoerig gaat schr. in op de wijze van voedselzoeken en op de verdeling van de scholeksters over de wadden bij hoog- en laagwater, met prachtige foto's van Jan van de Kam van het openmaken van kokkels. Recente onderzoeken inzake het voedselgebruik van de scholekster hebben aangetoond, dat de scholekster 1,6 gram droge stof aan molluskenvlees per m² per jaar onttrekt aan de voedselvoorraad, die een jaarproductie heeft van ongeveer 10 gram per m². Deze hoeveelheid is beschikbaar voor drie gegadigden n.l. vissen, vogels en mensen. Alles zou er nu op wijzen, dat vogels en vissen het voor hen bereikbare deel van de netto beschikbare hoeveelheid voedsel in zijn geheel gebruiken.

Vermindering van de voedselvoorraad door inpoldering, vervuiling etc. betekent dan ook, dat grote aantallen scholeksters ergens anders hun voedsel moeten gaan zoeken (alleen door verloren gaan van Lauwerszee en Deltagebied al 82.000).

H. J. Lichtenbeld

Inmiddels verschenen twee nieuwe artikelen over de scholekster: P. B. Heppleston „Feeding Techniques of the Oystercatcher” Bird Stud, jrg. 18, maart 1971, nr. 1, pp. 15-20 en G. Schnakenwinkel „Studien an der Population des Austernfischers (Haematopus ostralegus) auf Mellum” Die Vogelwarte Band 25, Heft 4, december 1970, pp. 336-355.

Het Vogeljaar gebruikt

Twee stellingen behorende bij het proefschrift van C. M. Lok, getiteld „Foto-substitutiereacties van azuleen- en naftaleenderivaten” waarop hij 7 juni 1972 promoveerde zijn:

IX. Het ontbreken van passende nestgelegenheden is een belangrijke beperkende factor voor de vooruitgang van enige stootvogel- en uilensoorten. Het plaatsen van kunstnesten en nestkasten voor deze soorten dient daarom te worden bevorderd.

Rapport Vogelpopulatieonderzoek Ockenrode 1970, 1971 en 1972 (1972 te publiceren).

C. M. Lok, A. F. van Olphen en H. Rijken, Het Vogeljaar 15,359 (1967).

X. Het valt te betreuren dat men bij de tekst van buitenlandse natuurfilms op de televisie vaak gebruik maakt van de letterlijke vertalingen van planten- en dierennamen in plaats van de officiële Nederlandse soortnamen.

Wat betreft deze laatste stelling moeten wij onze lezers herinneren aan onze korte mededeling in „Het Vogeljaar”, jaargang 19, pagina 494.